

KÜLTÜREL KİMLİK KAYBI VE MEDYANIN TAVRI*

MUSTAFA DEMİRBAŞ**

Merkezine insanı koymayan, hedefi insana hizmet olmayan hiçbir sistem ayakta kalmamıştır, kalamamıştır. Öyleyse insanı önemsemeli, insanı anlamalıyız. Nasıl mutlu olabileceğini düşünli, nasıl huzur bulabileceğine kafa yormalıyız. Çünkü insan yoksa alemin manası da yok. Ve insan yoksa yokların var edilmesini anlamak zorlaşır. Bizim değerlerimizde “insana hizmet etmenin insanı yüceleştirmesi” ondan. “Yaratılanı yaratandan ötürü sevme öğretisi bunun için. Ve “GEL” çağrısındaki hoşgörü ikliminin sıcaklığı bu yüzden.

İnsan % 50 madde ise % 50’de manadır. Fizyolojisi kadar psikolojisini, bedene kadar ruhunu da görmek gerek. O marifet ve muhabbet eseridir ve o kocaman bir sevgi yumağıdır. Canlıların en mükemmelidir. Yeryüzünün hakimidir insan. İnsan güçlü, insan aciz. İnsan akıl küpü, insan duygu yükü. Üzülür de sevinir de insan. Ağlayan da o, gülen de. Bedenin ihtiyaçlarına boyun eğer belki ama ruhun arzularına da karşı duramaz. Kalbi yanında görmüyor diye gönlünü yok sayamaz. Aklın röntgenini çektiremez ama akılsızlığı da asla kabul etmez. Doğada insana hizmet eden nice varlık, adeta tablacılık yapan nice nimet var. Ama insan bünyesinde bunların hepsini ayrı ayrı algılamak üzere nice his de var. Bu hisler olmasa, o nice nimetin tadının bir anlamı olur mu? Onun için insan koca bir alem ve alemin eşrefidir.

Bu dengeyi fark etmek ve de iyi kurmak gerek. Aksi halde zaman ve mekan dengesi içinde sendeleyeyen insan, yalnız kendi dengesini değil alemin dengesini de bozabilir. Zaten kendi dışında kurduğu dengeyi kendi içinde kuramamış çoğu zaman. Zaman zaman da zaman içinde yitirmiş güzelliklerini. Yeniliğe, teknolojiye kurban etmiş değerlerini. Bunun adına ilerleme, gelişme, medeniyet demiş ama medeniyetin hedefinde insanın mutluluğu yattığını da unutmuş zaman içinde. Bilime hükmetmiş ve bilimin kurduğu dengeyi onun ürünü olan teknoloji de ne yazık ki kuramamış. Eski ve yeniyi birlikte barındıran, en inanılmaz dengeyi kurup, çok önemli sonuçlar oluşturan bilim, bu anlamda ciddi bir örnek. Hem gelenekçi, hem yenilikçidir bilim. Laboratuvarın loş ışıkları altında eskiyen nice zaman, yeniyi aramanın güzelliği ile doludur. Ve laboratuvar kapısından çıkan her yenilik, varlığını eskiyen zamana borçludur. Ama onun buluşları sahiplenen in-

---

* 10.06.2005 tarihinde düzenlenen “Kültürümüzde Etik Davranışlar” konulu panelde yapılan konuşma metnidir.

** TRT TV Dairesi Bşk., Ankara, TÜRKİYE

san, bilim kadar vefa gösterememiş eskiyen zamana. Teknolojik kolaylıklar, insan hayatının yardımcılığını üstlenirken, insan kültürel değerlerini ve dünlerdeki güzelliklerini çoğu zaman kurban etmiş yeniliklere. Akıl erdirdiğimiz günden buyana hayatımızı canlandırılm gözlerimizin önünde. Maziye hızlı bir yolculuk yapalım beynimizde. Ve hayallerimizin de hayalindeki hayalleri hayal edelim. Neler değişti o günlerden bugüne? Neler kazanıp neler kaybettik? Nereden nerelelere geldik? Ve geldiğimiz nokta, hayal ettiğimiz noktanın neresinde? Bu soruları sormamız ve bunlara cevap bulmamız gerekiyor. Bu cevaplar aynı zamanda bugünkü hayatımızın belirsizlik dönemeçlerine de rehber olacak.

“Nerde o eski günler” diye yad ettiğimiz günleri aratanlar nedir? Neleri yitirdik zaman tüneline? Medeniyet dediğimiz tek dışı kalmış canavar, teknoloji ile hayatımızı kolaylaştırırken hangi güzellikleri gömdü maziye? Bir zamanlar okurduk, yazardık biz. Mektuplaşırdık, tebrikleşirdik bayramlarda. Telefon güzel alet ama mektuplaşmayı alolaşmaya kurban etmeyi gerektiriyor muydu? Televizyon gerekli bir alet belki. Ama sohbetlerde tad-tuz bırakmaması sinemayı, tiyatroyu lüks hale getirmesi, dost meclislerini darmadağın etmesi bu gerekliliğin bir gereği miydi? Bilgisayarın çağa damga vurmasına diyeceğimiz yok. Ama düşüncenin ölümüne, beyinlerin dumura uğrayışına seyirci kalmak niye? Gelenekler, görenekler, töreler ve bütünüyle ahlaki değerler vardır ki, toplumları millet yaparlar ve de ayakta tutarlar. Milletleri, insanlık ailesinin seçkin temsilcisi yapan çağdaşlıklara evet ama, bu değerleri yok ederek nereye böyle? Pırl pırl ışıkların uygarlık ölçüsü bir elektrikten doğuşuna kimsenin itirazı yok, ama gaz lambalarının altından yükselen dost sohbetlerinin gönüllere sunduğu aydınlığın sesini semalarda aramak niye?

O herkesin birbirini tanıdığı, sokaklarında selamlaşılan, ayağına diken batan insanın yardımına koşulan mahallelere ne oldu. O eski şehri, o eski mahalleyi şehirlerin kim kime tum turalığına kurban ettik? Süpermarketlerin, hipermarketlerin, uzay alışveriş merkezlerinin rahatlığına alışalım alışmasına ama o buz gibiliği nasıl ısıtacağız? Girince selamlaşılan, alışveriş yaparken dertleşilen, parasız kalınca harçlık alınan, bütçeyi tutturamayınca veresiye alışveriş yapılan, hatır gönül sorulan mahalle bakkalımızı untabildik mi? Kış gecelerinin yalnızlığını paylaşan, midemizle birlikte karanlığın soğuk yüzünü de ısıtan bozacımızı neden kilitledik bir yerlere. Bekçi babamızı karakola hapsettik de ne oldu? Sütçümüzü marketlerin gıda reyollarına dizdik de damağımıza tat mı geldi sanki? Gıdalar bollaştı, yiyecek içecek arttı. İyi ama ağız tadımız niye bozuk?

Teknoloji ve kültür dengesini neden kuramadık? Niye kurban ettik bir güzelliği bir diğerine? İki iyilik bir arada olmuyor diye mi harcadık birini ötekine? Harmanlamayı denedik de itiraz eden mi oldu? Gelişmiş ülkeler bugünlere sadece teknoloji ile gelmedi. İngiltere'nin şövalyeleri demokrasilerine gölge düşürmedi. Japonya'nın milli giysileri tarih öncesine götürmedi onları. Kızılderi

Japonya'nın milli giysileri tarih öncesine götürmedi onları. Kızılderili gelenekleri Amerika'yı süper güç olmaktan alıkoymadı. Biz mehteri bayramlara hapsedtik. Bayramları tatillere dönüştürdük. Beynimiz gibi, elimiz kolumuz gibi değerleri gözümüz gibi korumamız gerekirken utandık ve kaçtık onlardan.

İnsanlığın ortak malı olan değerlerle, her toplumun kendine has güzelliklerini kanıtlamak kimliksizliği getirir. Beynelmilel olan uygarlığa, tekniğe, milli boyuttaki kültürleri heba etmek kişilik zafiyetleri doğurur. Uygarlık elbette en büyük hedeflerden. Çağdaşlık Türk milletine en çok yakışan elbise. Ama onlara sahip olmanın yolu başka güzellikleri yok saymakla olmuyor ki. Bizim utanmalarımız vardı yanlışlar durağında. Övgüler yüzümüzü kızartırdı. Girecek delik arayan hatalarımız olurdu. Yardımlaşma diye bir geleneğimiz vardı bize has. Gönül huzurumuzu doruklara çıkaran iyilikleri koyun kenara, midemizin bile anlayamadığı ağız tadımızı yitirdik biz. Teknoloji güzel, gerekli. Bilim insan olmanın gereği. Ve medeniyet insanca yaşayabilmek demek. Ama elimizdeki oyuncakçı canavar yapıp sonra da hayıflanmak pek de şık durmuyor insan için.

Hanımız, apartmanımız var. Atımız, arabamız, paramız, pulumuz var. Ama nedense mutlu insanlarımız yok. Şu cennet vatanın doğası can çekişiyor.

Dünya yerküreyi bıraktı uzayda şimdi. Ayın işi bitti, yıldızlarla güneşle uğraşiyor insanlık. Peki barış nerde, huzur nerde? Teknoloji ürünü silahlar, insanlığı yok etme korkunçluğunda. Savaşlar uzaktan kumandalı artık. Dünya tıbbı yeni keşiflerde mikroplara meydan okuyor ama hala ilaçlar insan uyuşturuyor, insanlar aklıktan ölüyor. Demiri silaha dönüştüren teknoloji, bahçedeki kenevirde afyon üreten teknik de mi kabahat? Yoksa insanoğlu hızla büyüttiği teknoloji ile kendi dünyasını ve hayatını mı tehlikeye sokuyor? Kendi ürettiğine hükmediyor mu, bindiği dalı mı kesiyor? İnsanlığa hizmet diye tanımlanan, insanların huzuru ve mutluluğu için varolduğu söylenen uygarlığı; ters çevirip insanlığı yok eden bir canavara mı dönüştürdük?

Öfkelerin bir asaleti, kavgaların bir namusu vardı bir zamanlar. Çıkarıcılığın, bencilliğin adı yiğitlik oldu şimdilerde. Masmavi gökyüzünü bulutlar kapladı. Ayna niyetine bakılan sular kir akıyor. Yeşilin rengi soluk. Nice zamandır gökkuşağı seyredemez olduk. Peki suçlu kim? İnsanlık mutlu mu acaba? İpin ucu kaçmadan, iş işten geçmeden tedbir alınmalı. Hep birlikte. Bütün sektörler. Ve tüm insanlık...

Tabii burada mensubu bulunduğum ve çuvaldız kullandığı söylenen medyamız adına iğneyi elimize almak gerekiyor. Elbette çizdiğimiz bu tablonun oluşmasında medyanın da rolü vardır. Ve çıkış noktası bulma çabasında da önemli katkıları. Çünkü genel anlamda baktığımız zaman medya halkın sesidir. Doğrunun, haklının, iyinin, güzelin yanındadır. İlkeleri ve değerleri gereği kamuoyunu

doğru oluşturmak gibi önemli bir misyonu vardır. Peki ama görünen tablo ne? Medya, uymak zorunda olduğu yasaları, kuralları, ilkeleri ve teamülleri gereği bu görevi layıkıyla yerine getiriyor mu? Veya madalyonun öbür yüzünden bakılınca görünen tablodan dolayı kendisine kesilen faturayı hak ediyor mu? Medya, demokrasilerin vazgeçilmezi ve dördüncü kuvveti. Ama kimilerinin iddia ettiği gibi, birinci kuvvet olma, dahası tek kuvvet olma arzusunda mı acaba? Yasalara ve basın ahlak yasasına uyuyor mu, yoksa söylendiği gibi yeni yasalar mı yazıyor? Kamuoyu oluşturmayı doğru yapıyor mu? Özellikle günümüz medyasında öne çıkan sihirli kutu televizyon bizimle öylesine iç içe ki, özellikle çocuklar ve gençler üzerinde belki okuldan ve aileden bile çok daha etkili olduğu bilinmekte. Peki bu etkiyi doğru kullanıyor mu? Hele de ticari amaçla ve piyasa koşulları içinde çalışmak durumunda olan özel kanalların sektöre girmesiyle bu etkileşim ve doğruluk daha da tartışılır hale gelmedi mi? Ancak bu tartışma hiçbir zaman tek yönlü olmadı. Nimet külfet dengesi. Hani derler ya; “ağzında bal taşıyan arının kuyruğunda da iğnesi vardır”. Televizyon, bilgilendirme, haber verme, halkın sesi olma konusunda eksiksiz mi, yoksa iddia edildiği gibi asparagas haberlere, kişilik haklarına girmelere, kan revan görüntülere düşüyor mu? Hak hukuk için ince hesaplar yapıyor mu, yoksa reyting hesaplarını en ince hesap mı görüyor? Ne istiyor, ne bekliyor ve ne buluyorum medyadan?

Hep şikayetçiyiz ama her an iç içeyiz medya ile. Gözümüz, kulağımız, duyuşumuz, görüşümüz medya. Dünyaya açılan penceremiz. Eksikleri var. Yanlışları var. Hataları hatta suçları var ama her şey gibi medyayı da bu hale biz mi getirdik acaba? En çok eleştirdiğimiz programı en çok izlenen kılan kim? Yayın ahlakından şikayet ederken, gayri ahlaki yayınları alkışlayan kim? Reklam pastasını da bölüştüren reyting rakamlarını zirvelere çıkaran programları gaipten gelen insanlar mı izliyor?

Kamu yayıncılığı tüm dünyada can çekiyor. Ancak hiçbir devirde ölmediği gibi yine yaşayacak. Ülkemiz kamu yayıncılığı anlamında dünyadan geride olmadığı gibi birçok alanda birçok dünya ülkesine göre daha iyi durumda. 2004 yılı Aralık ayında 16 Avrupa ülkesinin kamu yayın kuruluşlarının katıldığı İstanbul'daki bir panelde görüldü ki, kamu yayıncılığının sıkıntıları da ortak, kaderi de... Yine bu panelde görüldü ki, Türkiye ve Türkiye Radyo Televizyon Kurumu bu ülkelerin hiçbirinden geri değil tam tersine çoğundan daha iyi durumda. Hepsinin söylediği şuydu: “Seviliyoruz ama izlenmiyoruz. Kaynak sıkıntılarımız var. Finans sorunlarımız var. Bürokrasiye boğuluyoruz. Toplumun tüm kesimleri tüm taleplerini bizden bekliyorlar ama biz herkesi mutlu edemiyoruz.” Ülkemiz kamu yayın kuruluşu olan Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun yaşadıkları da bunlardan başkası değil. Ama bizim artılarımız var onlara göre. Sorumluluklarımız fazla. Bir defa yedi televizyon kanalı, 4 ulusal radyo kanalı, 26 dilde uluslar arası

yayın yapan bir dev kuruluş dünyada pek az. Mensubu olmaktan gurur duyduğum TRT tüm bu ağır yüke rağmen ve zaman zaman insaf ölçülerini aşan eleştirilere rağmen yasa ve yönetmelikler doğrultusunda, yayın ilkeleri istikametinde ve Türk milletinin milli manevi değerleri, Türk Devletinin bekası, çağdaş yayıncılığın da gereği yönünde yayın hizmetine devam etmektedir. Yayın anlayışı ve yayın estetiğini yayın ahlakı ile harmanlayarak yayına çıkmaktadır. TRT'yi büyük kılan, önemli ve vazgeçilmez kılan da bu değerlerdir, bu anlayıştır. Yayıncılık bir terbiyedir, bir hayat biçimidir. Bunun okulu da kim ne derse desin TRT'dir Türkiye'de. TRT bunun için büyük bir kurumdur. Tüm reyting kaygılarına rağmen büyüktür. Tüm küçük hesaplara rağmen büyüktür.

Bize göre yayıncı önce dosttur. Kendine dost, insana dost, ülkesine ve değerlerine dosttur. Kendiyle ve herkesle barışıktır. Çilelere taliptir o. Çile adamıdır. Yüreklidir, merttir, cesurdur. Sadece bir kişi değildir yayıncı. Bütün toplum toplandığı bir kişidir. Kendi gözüyle bakmaz, kendi gözüyle görmez o. Toplumun gözü, kulağı, beyni yüreğidir. Yayıncı; doğruluğu, dürüstlüğü, tarafsızlığı kendine kişilik edinendir. Devletine, milletine, değerlerine gönül veren ve ülkesinin çıkarlarını her zaman önde görürdür. Zulmü alkışlamaz o. Mazlumun ahını almaz. Yanlışın üstüne gider, ardında durmaz. Hakkın, haklının yanındadır, haksızlığı alkışlamaz. Toplumun içindedir, tepeden bakmaz ama bir adım da önde yaşar. Haddini bilen, edep haya taşıyandır. Yayıncı dünyaya açılandır ama kendi kültürünü de en iyi bilen ve yaşayandır. Arayan, bulan, soran soruşturan ve doğruyu sunar. Kamunun vicdanını kanatmayandır. İnsanların özel hayatına el atmayandır. Yıkıcı değil yapıcı olan, sorumluluğu bayraklaştıran, aynalardan yansıyandır. Işıktır, aydınlıktır. İlkelliği değil, ilkeliliği ilke edinendir. Yanlışları da olan, bunlardan gocunmayan hatta dersler çıkarandır. Ve yayıncı adam gibi adamdır. Bunlar bir yerlerde yazmaz ama yayıncının gönlünde yatar ve işine yansır. Çünkü küpün içinde ne varsa dışına da o sızarmış. Adına ister yayın ahlakı deyin, ister çağdaş olmak adına dünyanın 250 yıldır tartıştığı ve hala içini net olarak dolduramadığı etik değer deyin ama bu ölçüleri, ölçüyü kaçırmadan oluşturan kültürümüze sahip çıkın. Milletler mücadelesi giderek kızışırken, kültürel kimlik kaybının da zirvelerde dolaştığı günümüzde bizi biz yapan değerleri ne pahasına olursa olsun yaşama ve yaşatılmalı. Bilgi çağı, bilginin bilgisizliği ile hem kendini hem de insanlığı bilinmeye götürmemeli.

Dünya değişiyor artık. Küreselleşiyor, globalleşiyor, küçülüyor. Bizi de ikaz ediyor, uyarıyor. Teknolojiye, uygarlığa yetişmemizi, hatta yeni anlamlar yüklememizi istiyor. Yüzyıl önceki anlayışla çağa yakın duramazsınız. Ama çağdaşlık adına da bindiğiniz dalı kesemezsiniz.

Zaman şekil değiştirdi bugünlerde. Uzadı, yeni boyutlar kazandı. Şehirler ötede değil artık, dünya seyahati ömür almıyor. Şehirler yakın, ülkeler bir arada. Bir çift göz aynı anda bütün dünyayı seyrediyor. Amerika hapsirsiz Avrupa'nın ateşi yükseliyor. Çin topallarsa İngiltere koltuk değneği kullanıyor. Afrika'da kibrit çakılsa Avustralya'da itfaiye alarmına geçiyor. Politikalar aynı terazinin kefelerinde. Ekonomiler yapışık gibi. Öfkeler ortak, sevinçler bulaşıcı cinsten. Dünya tedbir temkin dünyası halinde. Derin uykulara dalınmıyor artık. Yaklaşımlar şüphede, ömürler tetikte. Böyle bir dünyada; "dünya yansın umurumda değil, yarım hasırım bile yok" yaklaşımı doğru olmaz. Çünkü herkes aynı hasır üstünde. Neden? Niçin? Nasıl soruları kol geziyor etrafımızda. Şüpheler, endişeler, güven-sizliklere köşe kapmaca halinde yanımızda yöremizde. Dünya bildiği sanılan ama bilinmeyen bir yerlere koşuyor. Yeni hedefler yetişilmeyi, yeni dengeler kurulmayı bekliyor. Işığa, aydınlığa ulaşmak gerek. Barışı, kardeşliği mutlak tesis etmek gerek. Geç kalmaya zamanın tahammülü yok. Zamanı katlayacak beyinlere, dört el kullanacak yüreklere ihtiyaç var. Tek akıl yetmiyor artık, çifte akıl gerekiyor. Tembelleğe, ürkekliğe yer yok. "Gün doğmadan neler doğar" cılık geçer akçe olmaktan çoktan çıktı. Tedbir, tetikte durmak ve titizlik yitik mal gibi. Çünkü dünya koşuyor. Yetişmek, erişmek gerek giden çağa. Yerin derinlikleri inilmeyi, göğün yükseklikleri çıkılmayı bekliyor. Ve insanlık; kendini mutlu edecek uygarlıklar istiyor.

Her madde tükenmeye mahkumdur. Her güç bitecektir. İnsan ömrü de. Ama insanın çürüyen, yok olan yanı da yalnızca cesedir. Ruh hep diri ve hep canlı kalacak. Çünkü mutlu olan, sevilen, üzülen hep o. Eğri otursak bile doğru düşünmeliyiz. Akıllı kiraya verme devri geçti. Zekayı hiçe sayma zamanı bitti. Gönlü yok sayarsanız ruhu ruhsuzlaştırırız. Mevlana'nın dediği gibi "Kaplara kırarsanız sular bir olup akar." Kaplarla kamplar oluşturmaktan çok çekmedik mi? Şekillerle binlerce kez çelmelenmedik mi?

Biz, nice medeniyetlerde huzur yoğurup insanlığa sunmuş bir milletiz. Nice coğrafyada, mazlumları korumak için çileler çekmişiz. İnsanlar üstüne huzur sağanağı yağdıran nice uygarlığı tanış etmişiz insanlığa. Yaradılanı yaradandan ötürü seven, insana hizmeti en önemli paye kılan bir kültür soframız var ki hala dünya bundan nasiplenmekte. Asırlara ulaşan şanlı geçmiş, dünyayı ayağa kaldıracak şerefli geleceğin ışığını bekliyor. Ve dünya kaybolan güzelliklerin burukluğu ile bizi arıyor. Soruyorum ve susuyorum. Ses vermenin zamanı değil midir?